

Az iskola és család nevelő feladatai.¹

Bankok és szövetkezetek, üzletek és vállalatok évenként mérleget készítenek helyzetükről, számbaveszik nyereségeiket és veszteségeiket. Bizonyára helyes, sőt kívánatos tehát, hogy a család és iskola, a szülők és nevelők, — akikre a világ *legnagyobb értékeinek gondozása* van bízva, — olykor szintén mérleget készítsenek a nevelésük alatt élő új nemzedék helyzetéről, fejlődéséről vagy hanyatlásáról.

Ha őszinte, becsületos mérleget állítunk össze, minden hosszadalmas számvetés nélkül meg kell vallanunk, hogy miként az anyagi világ mérlege manapság csaknem minden vonalon kedvezőtlen és lesújtó, bizony a szellemi és erkölcsi világ mérlege — és ennek keretében mostani nevelés-, oktatásügyi mérlegünk is, — mélyen elszomorító, sőt szinte kétségbejítő.

De lehet-e csodálkozni, hogy ez így van? Hiszen régi igazság, hogy minden nemzedék olyanná lesz, amilyenné atyáik és nagyatyáik, az őket körülvevő nagy világ és koruk társadalmi viszonyai nevelték!

Azt tartják az esztétikusok és társadalomtudósok, hogy az Ember tragédiájának halhatatlan költője a londoni álmokképben a jelenkor emberi életét tulságosan sötét színekkel rajzolta tragikusnak, elszomorítósnak. Lássuk csak kissé ezt a képet!

A londoni színben a bábjátékos majmolja a művészetet. A polgárlányok romlott beszédekot hallatnak; a munkások gyűlölik a gépeket; a katonák lenézik a polgárembert, a polgár gyűlöli a katonát. A művészet kenyér után törve megromlik. Évát ékszerrel lehet megejteni. Éva anyja eladja leányát pénzért; a tanuló otromba mulatságokban találja kedvét. A gyáros önző módon kiaknázza a munkást; a munkás ahol csak teheti, véres bosszút áll a gyároson. A tudomány is a kenyérért való harcban nemtelenné válik, minden

¹ Az I. G. Ducai-i unitárius főgimnáziumban 1936 március 28-án tartott szülői értekezletre készült felolvasás.

eldurvul, lealjasodik, elzüllik. Az erők szabad versenye tehát, — amelyért a sokat csalódott Ádám eleinte úgy lelkesedett, — nem boldogítja az emberiséget, mert az erős, — kit nem tart féken semmi, se külső kényszer, se belső erő és kegyelet, — elnyomja a a gyöngét, kiaknázza és nyomorba dönti azt és végül maga is elnyomorodik.

Ádám, ki a londoni álomképben a jelenkor bajait és törpeségét szemléli, szomoruan vallja meg: „Ismét csalódtam! Azt hívéim, elég ledönteni a múlt rémeit, s szabad versenyt szerezni az erőknek. Kilöktem a gépből egy főcsavart, mely összetartá, s pótolni elmulasztám más, erősebbel. Mi verseny ez, — kiált föl — hol egyik kardosan áll a védtelen ellennel szemben? Mi függetlenség, hol száz más éheznek, ha az egyes jármába nem hajol? Kutyáknak harca ez egy konc felett! — mondja a kiábrándulás tragikumával.

De kérdzem, vajjon ma szebb-e, jobb-e a világ, boldogabb-e az ember, mint háromnegyed évszázaddal ezelőtt, midőn Madách a jelenkort — mely ma is tart, — ilyen sötétnek, ilyen sivárnak rajzolja? Nem járunk-e több, mint husz év óta egy szörnyű világ-égés romjain és üszkein, melyek közt csaknem teljesen elhamvadt a krisztusi eszme és emberies érzület, hogy felburjánozzék helyettük a könyörtelenség, erőszak és durvaság? Nem tartja-e napjainkban is állig fegyverben az egész világot a „Jaj a legyőzötteknek“ jel-szavu szerencsétlen politika és a faji gyűlölködés? Nem állította-e korunk a tudomány és technika nagyszerű, jólétet és áldást is hozható vívmányait: szárazon és tengeren, tengeralatt és levegőben, mind-mind a jövő szörnyű háborujának szolgálatába? Nem kell-e visszadöbbernünk a kapitalizmus istentelen önzésén, mikor azt olvassuk, hogy az áldott búzát, gyapottat vagy kávé tengerbe sülyesztették, vagy elhamvasztották? Nem szenvednek-e milliók, meg milliók vagy a kommunizmus, vagy a nacionalizmus elnyomó politikája és irgalmatlan erőszakoskodása miatt? Nem teszik-e megélhetésünket nyomoruságossá a trösztök és kartellek? Nem sülyedt-e maga a művészet és irodalom is a *naturalizmus* csunya fertőjébe? Oh, hol vagyunk a mi Arany Jánosunk nemes költői tanácsától, aki ezt tanítja: „Nem a való, hát annak égi mása, lesz, mitől függ az ének varázsa!“ ?? És hová jutottunk, hová sülyedtünk minden vonalon??

Ime, ilyen sötét az a világkép, mely a maga egész szörnyü-

ségével ránehezedik korunk nevelő munkájára. És mégsem szabad nekünk: iskolának és családnak feladnunk a reményt, hogy az elzúgott zivatar, a szörnyű világháború romjai alól kimenthetjük az új nemzedék lelkét, amely szüntelenül küldi a családhoz és iskolához segítséget kérő vészjelét: S. O. S.! mentsétek meg lelkeinket! Még ha olykor a magyar költővel így kellene is felsóhajtanunk: „Hála Isten, este van megint, mával is fogyott a földi kin!” — akkor is a családnak, a nevelőknek remélniök kell a becsület és az erkölcs diadalát!

De hol is kezdjük a lélekmentő munkát??

Az *értelmi nevelés* irányában mind a család, mind az iskola munkáját állami törvények szabályozzák, sőt korlátozzák. A család iskolaválasztó, vagy iskolaváltoztató joga nem egyszer leküzdhetetlen akadályokba ütközik, az iskola tanszabadsága pedig szoros béklyóba van verve. A józan okosság, a gyakorlati élet azt mondaná, hogy ahol évszázadok óta három nemzet él együtt, az ardeali iskolákban a *román államnyelv* mellett a magyar és német képezze a főbb nyelvi tananyagot. De az egységesítő politika — ezek felkarolása helyett — három másik nyelvet: a franciát, latint meg görögöt kényszeríti rá *az összes középiskolákra*, s így az anyanyelven kívül *öt idegen nyelv tanulása nehezedik rá értelmi nevelésünkre*. Sajnos, ezen a téren nem tehetünk mást, minthogy a parlamenti és társadalmi meggyőzés törvényes eszközeivel küzdjünk az iskolaválasztás, vagy változtatás és a tanszabadság szent jogaiért.

De annál több a teendőnk *mordlis* téren, a *lélekébresztés*, a *nemesebb érzület nevelése érdekében*. Ha azt akarjuk, hogy valaha szebb, jobb legyen ez a világ, hogy boldogabb legyen az ember, akkor a háborus gondolkodásu nemzedék helyébe *új típusu embereket kell állítanunk*. A világháború nemcsak felmérhetetlen értékű anyagi javakat pusztított el, hanem még szörnyűbb rombolást vitt véghez az erkölcsi életben. A háborus inség, a háborukivánta gyorsaság, erőszak és vérengzés olyan nagy erkölcsi értékeket, csavarokat lökött ki életünk gépezetéből, mint a magántulajdon, vagy közvagyon szentsége, a gondosság és lelkiismeretesség, a szelidség és emberiség. A fegyverek nem ropognak, az ágyuk nem dörögnek, de erkölcsi rombolásuk ma is érezhető, a kilökött, vagy eltörött csavarok még nincsenek kijavítva és ujakkal, erősebbekkel pótolva.

Ezeket az erkölcsi hiányokat pótolni az iskolának és családnak elmulaszthatatlan, szent feladata.

Minden erőnkkel azon kell munkálkodnunk, még pedig első-sorban *jó példával*, — hogy a világ a lelketlen *anyagelvűségtől* visszatérjen az *ideális*, a *humanus*, az *alturista* gondolkodás felé, s az emberiség a *krisztusi eszmét* — szeplőtelen tisztaságába vissza-állítván, — *ne csak szájjal hirdesse* hanem aszerint éljen és cselekedjék is.

A krisztusi észme fényénél az új nemzedék *egyénjét* abban a világos tudatban kell nevelnünk, hogy ő nem *önző* magánosságban él mert ő csak *egy* (ember) a sok közül. A *nemzet* fogalmát a gyakorlatban is oda kell nemesítenünk, hogy a *román*, *magyar* vagy *német* csak a világnak egy nemzete; mindenik csak egy-egy nemzet a sok közül, tehát *nem lehet az ember az embernek farkasa, egyik nemzet a másiknak elnyomója!*

A magyar család és magyar iskola előtt ez a nevelési ideál, az egyének és nemzetnek ilyen fogalmazása nem is valami új, hiszen a legnagyobb magyar, Széchenyi István meghatározása ez: „*A világnak vagyok egy nemzete.*“ Szerinte a világ nemzeteit úgy kell képzelnünk, mint akik különböző irányu völgyekből a *csúcstra* igyekeznek, *hogy ott egymásnak örvendezve*, kezét fogjanak. *Kölcsey* értelme pedig azt tanítja magyar nyelven: „Szeretni az emberiséget: ez minden szívnek elengedhetetlen feltétele. Az emberiség egésze nem egyéb számtalan háznépre oszlott nagy nemzetsegnél, melynek mindegyik tagja rokonunk, s szeretetünkre és szolgálatainkra egyformán számot tart.“

Ez a tanítás és ez a szellem nem új, különösen a mi iskolánk falai között, amely száznegyven éven át három nemzetfiainak volt alma matere, nevelő édesanyja.

Ezt az örökölt *ideális és humanus* szellemet ápolja a mi iskolánk nevelő gárdája ma is.

De az ideális nevelő irányzat mellett számolnia kell családnak és iskolának a *gyakorlati élet realitásaival is*. A hűséges magyar lélek örök mintaképe, a bujdosó Mikes Kelemen a magyar nevelés hiányosságain busongva, azt írja 62-ik levelében: „Egy ország boldogsága az ifjaknak jó nevelésétől függ... De lehetlent nem kell kívánni szegény ardealiaktól, nem is kívánok. De az atyák nagy számot adnak azért, hogy fiokat nagyobb gondviseléssel nem nevelik és

a nemes, jó erkölcsre nem inderlik még eleinte. Azt javallom kednek, hogy *fiának olyan tudományokat adasson, amelyekkel használhasson országának.* Én eleget prédikáltam a fiakról, azért leszálok a prédikáló székből és menjen fel oda ked is, — édes néném, prédikállani a leányokról, az kedet illeti; mert a *leányok neveltésére ugy kell vigyázni, valamint a férfiakéra.* Nem igaz-e édes Néném, hogy *egy jól nevelt, jól oktatott eszes leány asszonnyá változván,* a fiát is jól tudja nevelni, oktatni és tanítani és az ország szolgálatjára alkalmatossá tenni?“

Ime egy igaz székely sziv, egy hü magyar lélek nevelői programmja kétszáz éves távlatból. Semmi változtatni való rajta, csak meg kell valósítani! Igen, az uj nemzedéknek olyan tudományt adjunk, hogy használhasson fájának és országának! Rá kell nevelnünk ifjuságunkat, hogy ne keresse boldogulását nagyobb tömegekben, csak hivatali pályákon, hanem tudja szeretni és megbecsülni azt a munkát is, mely az ősi rög megművelésénél, vagy ipari és kereskedelmi téren vár reá és nyujt neki tisztességes megélhetést. A mi alma materünk utat mutat e reális irányban is téli gazdasági iskolájával, nyári leánynevelő munkájával és közelebből megszervezendő kertészeti évfolyamaival.

Bizvást reméljük, hogy az egész Székelyföld népe ebben az uj korszakban is, átszervezett formájában is a maga iskolájaként fogja szeretni és támogatni drága alma materünket, miként létesítése óta szüntelenül magáénak tekintette és mind máig fenntartotta!

Ugy legyen!

Péter Lajos.

Pálfi Márton

1873—1936.

Szemem előtt van s mindig is szemem előtt lesz a zömök, izmos kis ember, eleven, szürke szemével, széles homlokával, ideges mozdulataival. Isten nem közönséges testi és szellemi javakkal áldotta meg. S ő egész életében házárdírozott, packázott mind testi, mind szellemi javaival.

Diákkorában nemcsak első tanulója, hanem első tornásza is volt az iskolának. Hajmeresztő mutatványaival sokszor megborzongatta néző közönsége idegeit s még hajlott korában is kész volt egy szóra bukfencet vetni, tótágast állani vagy birokra kelni nála két fővel magasabb kollégáival. Mint a bécsi „deutschmeisterek“ önkéntese, az előírt poggyászon kívül téglát rakott a bornyujába s fogadásból végigcipelte az egész hadgyakorlat alatt. Ugyancsak fogadásból kihajtotta kerékpárját Feleac-tetejére. Mert nála a földi porhüvely nem arravaló volt, hogy azt bubusgassa, féltse, kimélje minden szélfuvástól. Tűz próbálja meg az aranyat, fáradságos próbák a testet, szokta mondogatni. Ha a doktora ágybanmaradást rendelt neki, másnap egész bizonyosan megjelent az iskolában „csak azért is.“

Szelleme is, mint a pillangó, nyugtalanul csapongott szüntelen ide-oda, hogy a tudás különféle virágainak szivja édes mézét. Nem azért, hogy a gyűjtött édes anyagot elraktározza, vagy ország-világ elé tálalja, hanem hogy csupán maga élvezze. Még legkedvesebb studiumába, a magyar nyelvészetbe sem tudott teljesen elmerülni. Pedig ezt a tudományt nála szinte szokatlan alapossgggal tanulmányozta. A rokon finn nyelvet fönn éjszakon atyánkfiai szájáról tanulta meg. A vogult meg itthon könyvekből sajátította el, éspedig olyan tökéletesen, hogy ebben a hivatásos finn-ugor nyelvészek közt is ritkította párját. Mikor aztán kiadott egy pár dolgozatot s